

การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการ สำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น

Enhancing Integrated Buddhist Citizenship Among Youth in Khon Kaen Province

1. ณฐอร เจือจันทร์, 2. พระมหาวิรุธ วิโรจน์, 3. วาริณี โสภาร, 4. อภิชาติ เหมือยไรสง, 5. พระที อภโย

1. Natha-on Chueachan, 2. Phra Maha Wirut Wirochano, 3. Warinee Sophachon, 4. Aphichit Mueaithaisong, 5. Phra Thawi Aphayo

1., 2., 3., 4., 5. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

1., 2., 3., 4., 5. Mahamakut Buddhist University Isan Campus

Author E-mail: nathaorn2525@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชน 2) พัฒนากลยุทธ์การขับเคลื่อนและสร้างเครือข่ายการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการ และ 3) ทดลองใช้และประเมินประสิทธิผลของกลยุทธ์ดังกล่าวในจังหวัดขอนแก่น การวิจัยนี้เป็นแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงทดลอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลอง คือ เยาวชนในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 50 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) กลยุทธ์การขับเคลื่อนและสร้างเครือข่ายการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการ 2) แบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองเชิงพุทธ และ 3) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของกลยุทธ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า

- เยาวชนในจังหวัดขอนแก่นมีความต้องการให้มีการดำเนินการกระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการ เพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกพลเมืองตามหลักพุทธธรรม
- กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นได้รับการประเมินความเหมาะสมในระดับ “มาก” ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.13) สามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทพื้นที่
- ผลการทดลองใช้กลยุทธ์พบว่า ค่าเฉลี่ยผลคะแนนหลังอบรม ($\bar{X} = 15.96$, S.D. = 1.60) สูงกว่าก่อนอบรม ($\bar{X} = 8.16$, S.D. = 0.89) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
- กลยุทธ์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการที่ได้รับการประเมินและปรับปรุงมีความสอดคล้องกับความต้องการของเยาวชนและสามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: 1. การเสริมสร้างความเป็นพลเมือง; 2. เชิงพุทธบูรณาการ; 3. เยาวชน

ABSTRACT

This research article aimed to: 1) examine the processes for enhancing integrated Buddhist citizenship among youth; 2) develop strategies for driving and networking the enhancement of

integrated Buddhist citizenship; and 3) implement and evaluate the effectiveness of the developed strategies in Khon Kaen Province. A mixed methods research design was employed, integrating quantitative data collection, qualitative data collection, and experimental research. The experimental sample comprised 50 youth in Khon Kaen Province, selected through purposive sampling. The research instruments consisted of: 1) the strategy for driving and networking the enhancement of integrated Buddhist citizenship; 2) a knowledge and understanding test on Buddhist citizenship; and 3) a questionnaire assessing the appropriateness of the strategies. Data were analyzed using mean ($\bar{x}$), standard deviation (S.D.), and dependent t-test statistics.

The research found that:

1. Youth in Khon Kaen Province expressed a strong need for integrated Buddhist citizenship enhancement processes to develop knowledge, understanding, and civic consciousness grounded in Buddhist principles.
2. The developed strategies were rated as highly appropriate ($\bar{x} = 4.40$, S.D. = 0.13) and were considered applicable to the local context.
3. The implementation of the strategies showed that the post-training scores ($\bar{x} = 15.96$, S.D. = 1.60) were significantly higher than the pre-training scores ($\bar{x} = 8.16$, S.D. = 0.89) at the .05 level of statistical significance.
4. The evaluated and refined strategies were aligned with the needs of youth and can serve as an effective guideline for promoting the development of Buddhist citizenship.

Keywords: 1. Citizenship Enhancement; 2. Integrated Buddhist Approach; 3. Youth

บทนำ

การพัฒนาประเทศในระบอบประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงและยั่งยืนนั้น มีรากฐานสำคัญมาจากการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ กล่าวคือ พลเมืองผู้มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคม สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างเข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “เยาวชน” ซึ่งถือเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนและกำหนดทิศทางอนาคตของชาติ การส่งเสริมและปลูกฝังความเป็นพลเมืองให้แก่เยาวชนจึงเป็นวาระสำคัญที่ปรากฏในแผนยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายด้านการศึกษามาอย่างต่อเนื่อง (เลิศพร อุดมพงษ์, 2562)

อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์และวิกฤตการณ์ทางการเมืองในสังคมไทยช่วงทศวรรษที่ผ่านมาได้สะท้อนให้เห็นว่าเยาวชนจำนวนไม่น้อยยังขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองตามระบอบประชาธิปไตย ประกอบกับต้องเผชิญกับความท้าทายจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เยาวชนหลายกลุ่มตกอยู่ในสภาวะสับสนและขาดภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต นำไปสู่ปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาครอบครัว และการหลุดออกจากระบบการศึกษา

จังหวัดขอนแก่น ในฐานะศูนย์กลางทางการศึกษา การคมนาคม และเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นที่อยู่อาศัยของเยาวชนจำนวนมาก จึงเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาพลเมืองรุ่นใหม่ แต่ในขณะเดียวกัน ก็เป็นพื้นที่ที่ประสบกับปัญหาเยาวชนที่ซบซอนเช่นกัน ข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ ชี้ให้เห็นถึงปัญหาเด็กและเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา และกลุ่มเยาวชนชายขอบที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มแก๊งและ

อาจมีพฤติกรรมที่สร้างปัญหาสังคม แม้ว่าหลายภาคส่วนได้พยายามดำเนินโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ก็ยังต้องการแนวทางใหม่ ๆ ที่สามารถเข้าถึงและตอบสนองต่อความต้องการของเยาวชนได้อย่างแท้จริง

ด้วยตระหนักถึงความท้าทายดังกล่าว การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) ที่ผ่านมามักถูกจำกัดอยู่ในกลุ่มสาระวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเน้นมิติด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นหลัก แต่ยังคงขาดกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเท่าเทียม และการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในมิติใหม่ที่สุดสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในมิติใหม่ ผ่านแนวคิด “พลเมืองเชิงพุทธบูรณาการ” ซึ่งเป็นการผสมผสานหลักการประชาธิปไตยสมัยใหม่เข้ากับหลักพุทธธรรม อันเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทย แนวคิดนี้ไม่ได้มุ่งให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักการประชาธิปไตยเพียงอย่างเดียว แต่ยังให้ความสำคัญกับการบ่มเพาะคุณธรรมและจริยธรรมให้เป็นเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิตและการแสดงออกทางการเมือง พลเมืองเชิงพุทธบูรณาการจึงหมายถึงบุคคลที่ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตน ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมกำกับ ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่สร้างสรรค์และทำประโยชน์เพื่อสังคมส่วนรวมอย่างแท้จริง

การศึกษาจำนวนมากสนับสนุนแนวคิดที่ว่าหลักธรรมทางพุทธศาสนาสามารถเกื้อหนุนต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองได้ เช่น การสอนให้เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น การมีเมตตากรุณา การเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย งานวิจัยหลายชิ้นได้พยายามสร้างรูปแบบการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองโดยบูรณาการหลักพุทธศาสนา และพบว่าสามารถพัฒนาพฤติกรรมเชิงบวกของผู้เรียนได้

จากสถานการณ์ปัญหาและความสำคัญดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น เพื่อพัฒนากลยุทธ์และสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนการพัฒนาเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) ศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น
- 2) เพื่อสร้างกลยุทธ์การขับเคลื่อนการสร้างเครือข่ายการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น
- 3) เพื่อถ่ายทอดกลยุทธ์การขับเคลื่อนการสร้างเครือข่ายการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของเยาวชน จังหวัดขอนแก่น

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยมุ่งเน้นการเก็บข้อมูลที่สะท้อนทั้งเชิงตัวเลขและเชิงบริบท เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและครอบคลุม

1. ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น จำนวน 546 คน (ข้อมูลจากสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น, 2565) กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ คำนวณจากสูตรของ ทาโร ยามานะ (Taro

Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้จำนวน 231 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากนั้นจึงสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ (Systematic Random Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การสุ่ม คือ เลือก 3 คน เว้น 1 คน ดำเนินการเช่นนี้จนได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างครบตามที่กำหนด สำหรับกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยตัวแทนเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน คัดเลือกด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความหลากหลายและสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกได้อย่างเหมาะสม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามกลยุทธ์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดย การวิเคราะห์เนื้อหาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งสามารถสรุปได้ 5 ด้าน คือ 1) ศรัทธาผล (กำลังแห่งความเชื่อ) 2) วิริยผล (กำลังแห่งความเพียร) 3) สติผล (กำลังแห่งสติ) 4) สมาธิผล (กำลังแห่งสมาธิ) 5) ปัญญาผล (กำลังแห่งปัญญา) กำหนดเป็นคำนิยามศัพท์ นำนิยามศัพท์ในแต่ละด้านไปสร้างเป็นแบบสอบถามกลยุทธ์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น เป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ปลายเปิด เป็นแบบมาตราวัด โดยลักษณะของแบบสอบถาม จำแนกเป็น 5 ตอน ดังนี้

2.1 ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา โดยใช้แบบสอบถามชนิด ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

2.2 ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับพฤติกรรมการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

2.3 ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับกลยุทธ์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

2.4 ตอนที่ 4 คู่มือการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

2.5 ตอนที่ 5 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับประสบการณ์และความคิดเห็นเพิ่มเติม การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และคำถามปลายเปิด (Open Ended Question)

3. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.1 ศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชน เพื่อกำหนดขอบเขตและกรอบแนวคิดในการสร้างข้อคำถาม

3.2 จัดทำแบบสอบถามเบื้องต้น นำกรอบแนวคิดและคำนิยามเชิงปฏิบัติการมาสร้างเป็นแบบสอบถามเชิงกลยุทธ์ 5 ด้าน ตาม โครงสร้างที่วางไว้

3.3 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วยนักวิชาการด้านการวิจัย 2 คน นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 1 คน และนักวิชาการด้านเด็กและเยาวชน 2 คน เพื่อพิจารณาความถูกต้อง ความชัดเจน ความเหมาะสมของภาษา และความสอดคล้องของเนื้อหา โดยใช้เกณฑ์ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (IOC) ตามแนวทางของ พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2540) ซึ่งข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ถือว่าสามารถนำไปใช้ได้

3.4 ปรับปรุงแบบสอบถามและทดลองใช้ (Try - out) ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน เพื่อประเมินความชัดเจน ความเข้าใจง่าย และความเหมาะสมของข้อคำถามก่อนนำไปใช้จริง

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสืออนุญาตจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน เพื่อประสานงานขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล โดยนำแบบสอบถามไปมอบให้ประธานสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น จากนั้นผู้วิจัยเป็นผู้ติดตามเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง และตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติโดยดำเนินการ ดังนี้

4.1 วิเคราะห์สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการในการใช้กลยุทธ์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการ จำแนกเป็นรายข้อ รายด้าน และภาพรวมทุกด้าน

4.2 จัดลำดับความสำคัญของกลยุทธ์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) ที่มีค่าสูงสุดเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของแต่ละกลยุทธ์

ผลการวิจัย

1. ผลศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษา ดังนี้

1.1 ส่วนที่ 1 สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่าง เป็นเพศหญิง ร้อยละ 57.58 และเพศชาย ร้อยละ 42.42 มีอายุ 18 ปี ร้อยละ 70.13 รองลงมาอายุ 19 ปี ร้อยละ 13.42 อายุ 21 ปี ร้อยละ 7.79 อายุ 20 ปี ร้อยละ 5.19 และอายุ 22 ปี ร้อยละ 3.46 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 73.16 รองลงมาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 26.84

1.2 ส่วนที่ 2 ระดับพฤติกรรมการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น พบว่า

1) ด้านการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชน ด้วยศรัทธาพละ (กำลังแห่งศรัทธา) ระดับพฤติกรรม คือ ฉันเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน ปฏิบัติบางครั้ง จำนวน 146 ร้อยละ 63.64 รองลงมา ฉันศรัทธาในการทำมาหากินเพื่อส่วนรวม ปฏิบัติบางครั้ง จำนวน 162 ร้อยละ 70.13 รองลงมา ฉันเชื่อว่าทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพที่เท่าเทียมกันในสังคม ปฏิบัติบางครั้ง จำนวน 142 ร้อยละ 63.20

2) ด้านการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชน ด้วยวิริยพละ (กำลังแห่งความเพียร) ระดับพฤติกรรม คือ ฉันมีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาและพัฒนาตนเองเพื่อเป็นพลเมืองที่ดี ปฏิบัติบางครั้ง จำนวน 163 ร้อยละ 70.56 รองลงมา ฉันพยายามอย่างต่อเนื่องในการรักษาสิทธิและเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น ปฏิบัติบางครั้ง จำนวน 139 ร้อยละ 60.17 รองลงมา ฉันไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในการทำประโยชน์เพื่อชุมชนและสังคม ปฏิบัติบางครั้ง จำนวน 139 ร้อยละ 60.17

3) ด้านการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชน ด้วยสติพละ (กำลังแห่งสติ) ระดับพฤติกรรม คือ ฉันมีความตั้งใจมั่นในการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของสังคม ปฏิบัติบางครั้ง จำนวน 124 ร้อยละ 53.68 รองลงมา ฉันระมัดระวังในการรับและส่งต่อข้อมูลข่าวสารโดยไม่สร้างความ

เสียหายแก่ผู้อื่นและสังคม ปฏิบัติบางครั้ง จำนวน 146 ร้อยละ 63.20 รองลงมา ฉันใช้สติในการแก้ไขปัญหาและความขัดแย้งในชุมชนอย่างสันติวิธี ปฏิบัติบางครั้ง จำนวน 163 ร้อยละ 70.56

4) ด้านการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชน ด้วยสมาธิพละ (กำลังแห่งสมาธิ) ระดับพฤติกรรม คือ ฉันมีความตั้งใจมั่นในการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของสังคม ปฏิบัติบางครั้ง จำนวน 154 ร้อยละ 66.67 รองลงมา ฉันมีสมาธิจดจ่อในการทำงานเพื่อส่วนรวมจนสำเร็จ ปฏิบัติบางครั้ง จำนวน 169 ร้อยละ 73.16 รองลงมา ฉันสามารถรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างได้อย่างใจเย็นและมีสติ ปฏิบัติบางครั้ง จำนวน 139 ร้อยละ 60.17

5) ด้านการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชน ด้วยปัญญาพละ (กำลังแห่งปัญญา) ระดับพฤติกรรม คือ ฉันใช้วิจารณ์ญาณในการพิจารณาข้อมูลข่าวสารก่อนตัดสินใจเชื่อหรือแสดงความคิดเห็น ปฏิบัติบางครั้ง จำนวน 170 ร้อยละ 73.59 รองลงมา ฉันสามารถวิเคราะห์และเข้าใจปัญหาของชุมชนและสังคมได้อย่างมีเหตุผล ปฏิบัติบางครั้ง จำนวน 161 ร้อยละ 69.70 รองลงมา ฉันนำความรู้และปัญญามาใช้ในการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม ปฏิบัติบางครั้ง จำนวน 162 ร้อยละ 70.56

1.3 ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นต่อกิจกรรมการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อกิจกรรมการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.54) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ลำดับที่สูงที่สุด คือ ด้านท่านคิดว่าอุปสรรคสำคัญในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนคืออะไร ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = 0.65) เมื่อพิจารณารายข้อลำดับสูงสุด คือ ขาดการสนับสนุนจากครอบครัวและสังคม ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.72) ส่วนข้อที่ต่ำที่สุด คือ การใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ในการเผยแพร่ความรู้ ($\bar{X} = 2.84$, S.D. = 1.12)

1.4 ส่วนที่ 4 ระดับความคิดเห็นต่อคู่มือการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น พบว่า ด้านระดับความคิดเห็นต่อคู่มือการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น พบว่า คู่มือการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ควรมีเนื้อหาสาระต่อไปนี้หรือไม่ พบว่า ระดับความคิด ควรมี มีจำนวนมากกว่า โดยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ดังนี้ มีการบรรยาย จำนวน 228 ร้อยละ 98.7 รองลงมา วัตถุประสงค์ จำนวน 226 ร้อยละ 97.84 รองลงมา การสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วม และ หลักศรัทธา ความเชื่อ จำนวน 225 ร้อยละ 97.4 รองลงมา มีการใช้อุปกรณ์ที่ทันสมัย จำนวน 224 ร้อยละ 96.97 รองลงมา มีการจำลองสถานการณ์ จำนวน 222 ร้อยละ 96.1 รองลงมา หลักการและเหตุผล จำนวน 221 ร้อยละ 95.67 รองลงมา คุณสมบัติของผู้เข้ารับการอบรมและมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จำนวน 217 ร้อยละ 93.94 รองลงมา การส่งเสริมการปฏิบัติจริงในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การประเมินผลและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและหลักปัญญา ความรอบรู้ จำนวน 216 ร้อยละ 93.51 รองลงมา การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือและหลักวิริยะ ความเพียร จำนวน 213 ร้อยละ 92.21 รองลงมา มีการระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหา จำนวน 211 ร้อยละ 91.34 รองลงมา มีการแบ่งกลุ่ม จำนวน 206 ร้อยละ 89.18 รองลงมา การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม จำนวน 192 ร้อยละ 83.12 รองลงมา หลักสมาธิ ความตั้งมั่น จำนวน 191 ร้อยละ 82.68 รองลงมา หลักสติ ความระลึกได้ จำนวน 189 ร้อยละ 81.82 รองลงมา การพัฒนาศักยภาพแกนนำเยาวชน จำนวน 188 ร้อยละ 81.39 ระดับความคิด ควรมี ในระดับที่น้อยที่สุด คือ การจัดกิจกรรม จำนวน 185 ร้อยละ 80.09

1.5 ส่วนที่ 5 ประสพการณ์และความคิดเห็นเพิ่มเติม

1) ประสพการณ์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น พบว่า ระดับความคิดเห็น เคย จำนวนมากกว่า โดยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ดังนี้ ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาหรือไม่ จำนวน 227 ร้อยละ 98.27 รองลงมา ท่านเคยเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาหรือไม่

จำนวน 224 ร้อยละ 96.97 รองลงมา ท่านเคยเข้าค่ายธรรมะหรือไม่ และ ท่านเคยปฏิบัติธรรม/นั่งสมาธิ หรือไม่ จำนวน 216 ร้อยละ 93.51 รองลงมา ท่านเคยฟังการบรรยายธรรมะหรือไม่ จำนวน 212 ร้อยละ 91.77 ค่าระดับความคิดเห็นที่มีค่าน้อยที่สุด คือ ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาหรือไม่ จำนวน 208 ร้อยละ 90.04

2) ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น พบว่า ท่านคิดว่ากิจกรรมใดที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการ และเพราะเหตุใด แสดงความเห็น ดังนี้ คือ การจัดค่ายอาสาพัฒนาชุมชนแบบบูรณาการ จำนวน 154 ร้อยละ 66.67 รองลงมา การจัดเวทีสัมมนาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม” จำนวน 56 ร้อยละ 24.24 รองลงมา โครงการ “ธรรมะอาสา” ในโรงเรียนและชุมชน จำนวน 21 ร้อยละ 9.09 ท่านคิดว่ากลยุทธ์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่นควรใช้กลยุทธ์อะไรบ้าง แสดงความเห็น ดังนี้ คือ สร้างหลักสูตร “การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการ” ร่วมกับสถานศึกษาในจังหวัด จำนวน 161 ร้อยละ 69.70 รองลงมา สร้างเครือข่าย “ยุวพุทธอาสา” ที่ทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน จำนวน 51 ร้อยละ 22.08 รองลงมา จัดกิจกรรม “ธรรมะสัญจร” โดยให้เยาวชนเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมเผยแผ่ธรรมะและบำเพ็ญประโยชน์ในชุมชนต่าง ๆ ทั่วจังหวัด จำนวน 19 ร้อยละ 8.23 การถ่ายทอดการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ควรเป็นแบบใด แสดงความเห็น ดังนี้ คือ การถ่ายทอดแบบมีส่วนร่วมและปฏิบัติจริง จำนวน 148 ร้อยละ 64.07 รองลงมา การถ่ายทอดผ่านสื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีสมัยใหม่ จำนวน 47 ร้อยละ 20.35 รองลงมา การถ่ายทอดผ่านเครือข่ายและการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ จำนวน 36 ร้อยละ 15.58 ท่านมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น หรือไม่ อย่างไร ดังนี้ คือ การบูรณาการกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน จำนวน 142 ร้อยละ 61.47 รองลงมา การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์และมีจริยธรรม จำนวน 56 ร้อยละ 24.24 รองลงมา การสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม จำนวน 33 ร้อยละ 14.29

2. ศึกษาการใช้กลยุทธ์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น

2.1 ส่วนที่ 1 ผลศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น

จากผลการศึกษาระดับปฏิบัติการการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ระดับความคิดเห็นต่อกลยุทธ์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ระดับความคิดเห็นต่อคู่มือการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น และประสบการณ์และความคิดเห็นเพิ่มเติม การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น โดยนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์โดยใช้กระบวนการกลุ่ม (Focus group) โดยมีผู้เข้าร่วมกระบวนการกลุ่ม จำนวน 7 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนกลยุทธ์ 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านพลเมือง 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กและเยาวชน 2 คน โดยคณะผู้วิจัยได้นำมาพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนจังหวัดขอนแก่น โดยใช้หลักพล 5 (ศรัทธา, วิริยะ, สติ, สมาธิ, ปัญญา) - หลักสูตร 1 วัน ฉบับร่าง มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) คุณสมบัติของผู้เข้ารับการอบรม 4) กลุ่มเป้าหมาย 5) วิธีการดำเนินการ 6) สถานที่ดำเนินการ 7) ระยะเวลาทำกิจกรรม 8) ผลที่ได้รับ 9) กำหนดการ 10) รายละเอียดของกิจกรรม 11) การประเมินผล

2.2 ส่วนที่ 2 ผลการตรวจสอบคุณภาพของการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น

การตรวจสอบคุณภาพของการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน และนำไปทดลองใช้กับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน พบว่า การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น มีความเหมาะสมในภาพรวม ในระดับ มาก สามารถนำไปใช้ได้จริง โดยพบว่า ผลการตรวจสอบคุณภาพของการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ฉบับร่าง มีความเหมาะสม ในภาพรวม ได้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.40) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = 0.13) แสดงว่ามีความสอดคล้องระดับ มาก

พิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ข้อที่ 4. เนื้อหาสาระของหลักสูตร ($\bar{X}$ = 4.5, S.D. = 0.19) รองลงมา ได้แก่ 1. ที่มาของการพัฒนาหลักสูตร ($\bar{X}$ = 4.4, S.D. = 0.38) 2. หลักการของหลักสูตร และ 3. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร ($\bar{X}$ = 4.41, S.D. = 0.35) ด้านที่ 3 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.43) 7. การวัดและประเมินผล ($\bar{X}$ = 4.37, S.D. = 0.18) 6. สื่อและอุปกรณ์ ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.27) และ 5. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.33, S.D. = 0.3) แสดงว่ามีความเหมาะสมระดับมากที่สุด ตามลำดับ

3. ถ่ายทอดกลยุทธ์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น

3.1 ส่วนที่ 1 เปรียบเทียบการใช้กลยุทธ์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ก่อนและหลังการทดลอง

ตารางที่ 1 แสดงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น

คะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ฯ	จำนวน	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	t	df	p
ก่อนเรียน	50	20	8.16	.89	-34.39	49	.00
หลังเรียน	50	20	15.96	1.60			

*นัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตารางที่ 1 แสดงคะแนนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ฯ พบว่า หลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ .05 ทั้งนี้ก่อนอบรมมีคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 8.16) และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = 0.89) เมื่อรับการฝึกอบรม การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ฯ พบว่า ความสามารถด้านการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชน สูงขึ้น โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 15.96) และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = 1.60)

3.2 ส่วนที่ 2 ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับกลยุทธ์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น

เพื่อการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนอย่างมีประสิทธิภาพ ควรเริ่มต้นจากการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงและการลงมือปฏิบัติ โดยออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายและน่าสนใจ เช่น การจัดค่ายอาสา การทำโครงการพัฒนาชุมชน และการฝึกสมาธิ เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง

ในกระบวนการเรียนรู้นั้น ควรบูรณาการหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นหัวใจหลัก โดยนำหลักธรรมต่าง ๆ เช่น พละ 5, ศีล 5, อริยสัจ 4 และพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะ

ความเป็นพลเมืองที่ดี และสอดแทรกแนวคิดเหล่านี้เข้าไปในทุกกิจกรรมและโครงการ เพื่อให้เยาวชนสามารถเข้าใจและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริง

ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้ยากหากขาดการสนับสนุน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง โดยประสานงานระหว่างสถาบันการศึกษา, วัด, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันวางแผนและดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนอย่างแท้จริง โดยการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้เยาวชนเป็นผู้นำในการริเริ่มและบริหารจัดการโครงการต่าง ๆ ด้วยตนเอง

ท้ายที่สุด ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะผู้นำและจิตอาสา โดยการจัดอบรมเพื่อสร้างภาวะผู้นำตามแนวพุทธ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้เยาวชนทำกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อบ่มเพาะให้เยาวชนเติบโตขึ้นเป็นทั้งคนเก่งและคนดีของสังคมต่อไป

3.3 ส่วนที่ 3 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตรการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น

เพื่อให้หลักสูตรการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการมีประสิทธิภาพสูงสุด ควรมีกระบวนการประเมินและปรับปรุงอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยมีหัวใจสำคัญดังนี้

1) วงจรการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการพัฒนาหลักสูตรควรดำเนินการเป็นวงจรต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน ทั้งในเชิงปริมาณ (เช่น จำนวนชั่วโมงกิจกรรม) และเชิงคุณภาพ (เช่น ระดับความเข้าใจในหลักธรรม) ตามด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย ผ่านแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกตพฤติกรรม และการใช้เทคโนโลยี เพื่อนำมาวิเคราะห์และประเมินผลกระทบ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ จากนั้นจึงนำผลลัพธ์และข้อเสนอแนะที่ได้มา ปรับปรุงเนื้อหาและกิจกรรม ให้ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของเยาวชนและบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ก่อนจะนำไป ทดลองใช้และประเมินผลซ้ำเพื่อให้แน่ใจในคุณภาพ นอกจากนี้การพัฒนาศักยภาพผู้สอน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการรายงานผลต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างโปร่งใส ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับหลักสูตร

2) ข้อเสนอแนะเพื่อการยกระดับหลักสูตร เพื่อให้หลักสูตรตอบสนองต่อเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ควรมีการปรับปรุงในมิติต่าง ๆ ดังนี้ (1) ด้านเนื้อหา ต้องบูรณาการหลักพุทธธรรม (เช่น ศีล 5, อริยสัจ 4) เข้ากับทักษะพลเมืองสมัยใหม่ และเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ใกล้ชิดและมีความหมาย (2) ด้านกระบวนการเรียนรู้ ต้องเน้นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Active Learning) ผ่านกิจกรรมภาคสนาม โครงการจิตอาสา และการแก้ปัญหาจากกรณีศึกษาจริงในชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการทำงานเป็นทีม (3) ด้านระบบสนับสนุน ควรนำเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลมาปรับใช้ในการเรียนการสอนและติดตามผล ควบคู่ไปกับการสร้างระบบพี่เลี้ยงและเครือข่ายเยาวชนที่เข้มแข็ง นอกจากนี้ การส่งเสริม การมีส่วนร่วมจากครอบครัวและชุมชน รวมถึงการสร้างแรงบันดาลใจจากบุคคลต้นแบบ จะเป็นพลังสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนให้การพัฒนาเยาวชนประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ “หลักพละ 5” เข้ากับกระบวนการเรียนรู้เรื่องความเป็นพลเมือง เป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิผลสูง ทั้งในด้านความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมของเยาวชน ซึ่งสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างชัดเจน ดังนี้

1. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของเยาวชน

ผลการสำรวจในระยะที่ 1 พบว่า เยาวชนมีปัญหาด้านความรู้และทักษะในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองอย่างเหมาะสม รวมทั้งยังขาดกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นการมีส่วนร่วม การออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมจึง

ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างตรงจุด ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับพระครูวินัยธร วรชาติ ทะสา และพระมหาไทยน้อย ญาณเมธี (สลาบสิงห์) (2565) ที่ศึกษาการวางรากฐานแก่เยาวชนไทยแบบการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของไทยให้ก้าวหน้าและยั่งยืน และพบว่าเยาวชนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทั้งความรู้ ความเข้าใจและทักษะการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

2. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้หลักธรรมพุทธศาสนา

ผลการอบรมชี้ว่า การเปลี่ยนหลักธรรม “พละ 5” จากนามธรรมให้เป็นกิจกรรมเชิงปฏิบัติ เช่น การฝึกสติ (สติพละ) เพื่อฟังความเห็นต่าง หรือการใช้ปัญญา (ปัญญาพละ) วิเคราะห์ข่าวสาร ส่งผลให้เยาวชนเข้าใจและนำไปปรับใช้ในชีวิตจริงได้ดียิ่งขึ้น ผลนี้สอดคล้องกับ บุญส่ง นาแสง (2563) ที่ศึกษาการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม และพบว่าการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่ดีต้องอาศัยกระบวนการที่เปลี่ยนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริง รวมทั้งสอดคล้องกับ นภัทร์ แก้วนาค และ สุทธญาณ โอบอ้อม (2561) ที่ศึกษาการพัฒนาตนเป็นพลเมืองดีตามมิตติวิพุทธ และพบว่าการบูรณาการหลักธรรมพุทธศาสนาเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและนำไปปรับใช้ได้ดีขึ้น

3. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนรู้

ผลคะแนนหลังการอบรมที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักธรรมพุทธศาสนาเข้ากับกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมและสัมพันธ์กับชีวิตจริงของเยาวชน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ ชญาดา เข้มเพชร (2564) ที่ศึกษาการสร้างความรู้ความปรองดองสมานฉันท์สำหรับเยาวชนไทยโดยใช้หลักบรรพชา: บ้าน วัด โรงเรียน และพบว่าเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องร้อยละ 80 ทศนคติและพฤติกรรมอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของการบูรณาการหลักธรรมพุทธศาสนากับกิจกรรมการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ วินิจ ฝาเจริญ (2561) ที่พบว่านักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยอยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม

4. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้

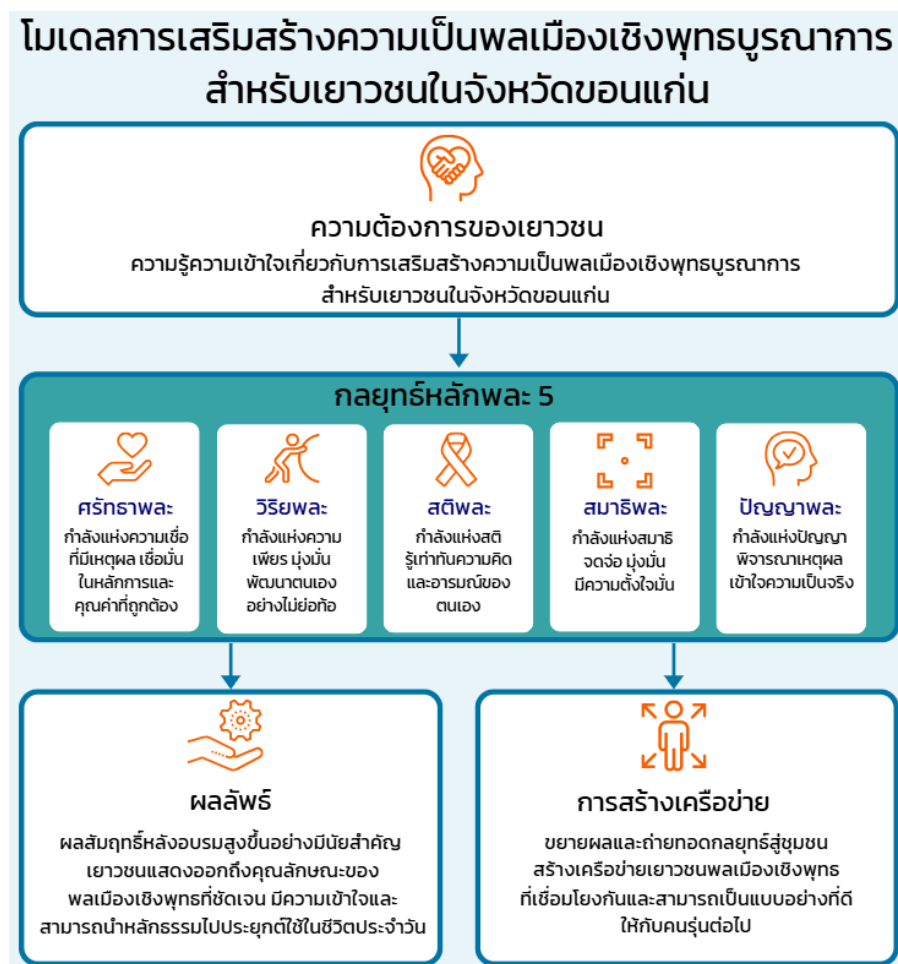
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น Workshop โครงการชุมชน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยให้เยาวชนมีโอกาสฝึกทักษะการคิด วิเคราะห์ และการสื่อสารอย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย ผลนี้สอดคล้องกับพงษ์สิทธิ์ พิเศษผล และคณะ (2562) ที่ศึกษาการบริหารห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 เพื่อเสริมสร้างคุณภาพของความเป็นพลเมือง และพบว่ากระบวนการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติและการมีส่วนร่วมช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และความเป็นพลเมืองของผู้เรียน รวมทั้งสอดคล้องกับ หงส์ดี ศรีเสน และคณะ (2563) ที่ศึกษาการขับเคลื่อนการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรม 4 มิติตามรูปแบบโครงงานคุณธรรมทั้งระบบของโรงเรียนวิสุทธิรังษี และพบว่าการใช้โครงงานเป็นฐานช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดและคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดี

สรุป การบูรณาการหลักธรรมพุทธศาสนา “พละ 5” กับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างครอบคลุม ทั้งด้านความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม โดยมีงานวิจัยทั้งไทยและต่างประเทศสนับสนุนความสอดคล้องและความเป็นไปได้ของแนวทางนี้ ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาหลักสูตรพลเมืองเชิงพุทธอย่างยั่งยืนในอนาคตได้

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ผลการวิจัยได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการให้แก่เยาวชนในจังหวัดขอนแก่น โดยมีประเด็นสำคัญดังนี้

1. ความต้องการของเยาวชน การวิจัยชี้ชัดว่า เยาวชนในจังหวัดขอนแก่นมีความต้องการกระบวนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตามแนวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการพัฒนาโมเดล
2. ประสิทธิภาพของกลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้น กลยุทธ์ที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการนั้น มีประสิทธิภาพอย่างเป็นรูปธรรม โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของเยาวชนหลังการอบรม (ค่าเฉลี่ย 15.96) สูงกว่าก่อนการอบรม (ค่าเฉลี่ย 8.16) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. ความเหมาะสมและการนำไปใช้ได้จริง กลยุทธ์ดังกล่าวได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก ด้วยค่าเฉลี่ยรวม 4.40 (S.D. = 0.13) ซึ่งยืนยันว่ากลยุทธ์นี้ไม่เพียงแต่มีประสิทธิภาพ แต่ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ
4. ความสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาและกระบวนการของกลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้น ตอบสนองและสอดคล้องโดยตรงกับความต้องการของกลุ่มเยาวชนเป้าหมาย ที่ต้องการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของตนเองบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม
5. แนวทางการขยายผลและสร้างเครือข่าย การวิจัยไม่ได้หยุดเพียงแค่การสร้างกลยุทธ์ แต่ยังได้พัฒนากลไกการขับเคลื่อนเพื่อสร้างเครือข่ายการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชน ซึ่งช่วยให้สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้และขยายผลในวงกว้างต่อไปได้
6. ความน่าเชื่อถือของเครื่องมือวิจัย ทั้งแบบทดสอบและแบบสอบถาม ได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพและเชื่อถือได้ในการรวบรวมข้อมูลและประเมินผล

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

สรุป

การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชน ควรเริ่มต้นจากการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงและการลงมือปฏิบัติ โดยออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายและน่าสนใจ เช่น การจัดค่ายอาสา การทำโครงการพัฒนาชุมชน และการฝึกสมาธิ เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง ในกระบวนการเรียนรู้นั้นควรบูรณาการหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นหัวใจหลัก โดยนำหลักธรรม พละ 5 ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดี และสอดแทรกแนวคิดเหล่านี้เข้าไปในทุกกิจกรรมและโครงการ เพื่อให้เยาวชนสามารถเข้าใจและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริง จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง โดยประสานงานระหว่างสถาบันการศึกษา, วัด, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันวางแผนและดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ การยืนยันว่าโมเดลการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการที่พัฒนาขึ้นนั้น เป็นนวัตกรรมที่มีทั้งประสิทธิภาพ ความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของเยาวชนในบริบทของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังมีศักยภาพในการนำไปขยายผล และ ปรับใช้ในพื้นที่อื่น เพื่อเสริมสร้างพลเมืองคุณภาพที่มีทั้ง “ปัญญา” และ “คุณธรรม” อันเป็นรากฐานของสังคมประชาธิปไตยอย่างมีแนวทางที่ชัดเจนในการนำไปปฏิบัติและขยายผลสู่สังคมในวงกว้างได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำหรับสถานศึกษาและครูผู้สอน ควรนำโมเดลการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการไปใช้ในการออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยบูรณาการ “พละ 5” เข้ากับกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เช่น การเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-based Learning) และกิจกรรมจิตอาสา
2. สำหรับองค์กรชุมชนและวัด ควรเปิดพื้นที่ทางศาสนาและชุมชนให้เยาวชนได้มีโอกาสเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสาธารณะ โดยเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับการพัฒนาทักษะชีวิตและความเป็นพลเมืองอย่างเป็นรูปธรรม
3. สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนการสร้างเวทีหรือกิจกรรมเยาวชนในระดับตำบลและอำเภอ เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีบทบาทเป็น “พลเมืองที่มีส่วนร่วม” ในการพัฒนาท้องถิ่น พร้อมทั้งติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. การขยายพื้นที่ศึกษา ควรมีการศึกษาการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการในจังหวัดอื่น เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยให้โมเดลมีความสมบูรณ์และประยุกต์ใช้ได้ในระดับประเทศการพัฒนาเครื่องมือและรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น
2. งานวิจัยต่อไปควรออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของเยาวชนยุคดิจิทัล เช่น การใช้สื่อออนไลน์ เกมเพื่อการเรียนรู้ และกิจกรรมสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารและการมีส่วนร่วม
3. การติดตามผลระยะยาว (Longitudinal Study) ควรมีการวิจัยเพื่อติดตามผลของการพัฒนาเยาวชนตามโมเดลนี้ในระยะ 1-3 ปี เพื่อประเมินความยั่งยืนของพฤติกรรมความเป็นพลเมือง และการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในชีวิตจริง
4. การเชื่อมโยงกับศาสตร์อื่น ควรศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับศาสตร์อื่น ๆ เช่น จิตวิทยา การศึกษา หรือการพัฒนาชุมชน เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้แบบสหวิทยาการที่เข้มแข็งและสามารถนำไปใช้ในเชิงนโยบายได้จริง

เอกสารอ้างอิง

- ชญาดา เข้มเพชร. (2564). การสร้างความปรองดองสมานฉันท์สำหรับเยาวชนไทยโดยใช้หลักบวร: บ้าน วัด โรงเรียน. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 6(2), 1-10. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jmbr/article/view/250575>
- นภัทร์ แก้วนาถ และสุทธยาณัฏ โอบอ้อม. (2561). การพัฒนาตนเป็นพลเมืองดี: มิติวิถีพุทธ. ใน *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมงานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 (MCU CONGRESS II) เล่ม 2* (น.1028-1038). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญส่ง นาแสวง. (2563). การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม. *Journal of Buddhist Education and Research*, 6(1), 419-433. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jber/article/view/243190>
- พงษ์ลิขิต เพชรผล, ปองสิน วิเศษศิริ, และพฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์. (2562). การบริหารห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 เพื่อเสริมสร้างคุณภาพของความเป็นพลเมือง. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 47(Suppl. 1), 236-250. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/198827>
- พระครูวินัยธร วรชาติ ทะสา และพระมหาไทยน้อย ญาณเมธี (สลาংশิห์). (2565). การวางรากฐานแก่เยาวชนไทยแบบการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของไทยให้ก้าวหน้าและยั่งยืน. *วารสารสถาบันวิจัยพินิจธรรม*, 9(2), 207-220. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/prij/article/view/258092>
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. สำนักทดสอบทางการศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- เลิศพร อุดมพงษ์. (2562). *การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic/Citizenship Education) ในการส่งเสริมบทบาทของ ภาคพลเมืองในการเมืองระบบตัวแทน: แนวทางที่ยั่งยืนผ่านประสบการณ์จากต่างประเทศ*. สถาบันพระปกเกล้า. <https://web.kpi.ac.th/knowledge/research/data/257>
- วินิจ ฝาเจริญ. (2561). คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 7(2), 115-127. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NBJ/article/view/252932>
- หงส์ดี ศรีเสน, ญัฐกาญจน์ สุภาพงษ์, ทศนีย์ นิลผึ้ง, อภิษฐา สอนเข้ม, และอรณพ เยื้องไธสง. (2563). บทเรียนการขับเคลื่อนการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรม 4 มิติ ตามรูปแบบโครงงานคุณธรรมทั้งระบบของโรงเรียนวิสุทธรังษี จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารศาสตร์การศึกษาและการพัฒนามนุษย์*, 4(2), 15-29. <https://kuojs.lib.ku.ac.th/index.php/jehds/article/view/3688>